

Flori Bălănescu, cercetător științific III în cadrul Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, Academia Română

Vasile Buga, doctor în istorie, cercetător asociat la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, coordonator al Centrului de Studii Ruse și Sovietice Florin Constantiniu din cadrul INST

Dan Cătănuș, doctor în istorie, cercetător științific II în cadrul Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului

Ion Constantin, doctor în istorie, cercetător asociat al Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului

Constantin Corneanu, doctor în istorie, cercetător, președinte al Consiliului Director al Asociației Europene de Studii Geopolitice și Strategice Gheorghe I. Brătianu

Alesandru Duțu, istoric militar, profesor universitar doctor, fost cercetător științific la Institutul de Istorie și Teorie Militară

Florin-Răzvan Mihai, doctor în istorie, cercetător științific III în cadrul Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului

**FLORIN-RĂZVAN MIHAI
VASILE BUGA**
(coordonatori)

**PROBLEMA BASARABIEI
ÎN RELAȚIILE
ROMÂNNO-SOVIETICE
1918 - 2018**

•
PREFAȚĂ DE IOAN SCURTU

LITERA

București
2020

Volumul de față cuprinde materiale ale conferinței „Centenarul Unirii Basarabiei cu România. Problema Basarabiei în relațiile româno-sovietice/ruse, 1918–2018”, 11–12 aprilie 2018, Centrul de Studii Ruse și Sovietice „Florin Constantiniu” din cadrul Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, Academia Română.

Editura Litera

O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 63 90; 031 425 16 19; 0752 548 372
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe

Problema Basarabiei în relațiile româno-sovietice, 1918–2018
coordonatori Florin-Răzvan Mihai, Vasila Buga
Copyright © 2020 Grup Media Litera
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Ilieș Câmpeanu
Corector: Georgiana Enache
Copertă: Flori Zahiu
Tehnoredactare: Marin Popa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Problema Basarabiei în relațiile româno-sovietice, 1918–2018 /
coord.: Florin-Răzvan Mihai, Vasile Buga;
pref. de Ioan Scurtu. – București: Litera, 2020

ISBN 978-606-33-4779-5

I. Mihai, Florin-Răzvan (coord.)
II. Buga, Vasile (coord.)
III. Scurtu, Ioan (pref.)

CUPRINS

<i>Prefață</i> de Ioan Scurtu.....	5
Împrejurările istorice ale unirii Basarabiei cu România (RADU ȘTEFAN VERGATTI)	9
Societatea basarabească și presa locală în vara lui 1914: sentimentul apropiatei catastrofe (V.V. MOROZAN)	40
Relațiile ucraineano-moldovenești în context regional (1917–1919) (FLORIN-RĂZVAN MIHAI)	51
Bătălia diplomatică pentru recunoașterea internațională a unirii Basarabiei cu România (ION CONSTANTIN).....	70
Relațiile sovieto-române și problema Basarabiei (1924–1940). Perspective asupra rolului ideii ruse în politica externă a URSS (IOANA ELENA SECU).....	102
Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească. Aspecte instituționale și ale politicii de cadre (1924–1940) (MARIUS TĂRÎȚĂ)	124
O preconizată alianță româno-italiană în lupta pentru Basarabia în 1939–1940: între intenție și realizare (VITALIE VĂRATIC).....	140

Armata română în campania eliberatoare din Basarabia și din Bucovina de Nord (22 iunie–26 iulie 1941) (ALESANDRU DUȚU).....	159
Drama basarabenilor refugiați în România, trăită de un copil deportat în Bărăgan (FLORI BĂLĂNESCU).....	169
Reaparitia problemei Basarabiei în relațiile româno-sovietice la începutul anilor 1960 (DAN CĂTĂNUȘ).....	184
Disputa istoriografică sovieto-română privind unirea Basarabiei cu România (ELENA NEGRU).....	213
Problema Basarabiei în relațiile politice româno-sovietice (1965–1989) (VASILE BUGA).....	229
România–Republica Moldova: trei decenii de conviețuire. Dosarul unei relații româno-române (CONSTANTIN CORNEANU).....	249

PREFAȚĂ

În august 1916, când România a intrat în război alături de Antanta (din care făcea parte și Rusia), se părea că Basarabia fusese abandonată. Ostașii români plecau la luptă cântând: „Ardealul, Ardealul ne cheamă/Speranța e numai în noi“. Doar puțini oameni politici se gândeau la frații lor din Basarabia, care, de mai mult de un secol, erau supuși de regimul țarist unui intens proces de rusificare. Unul dintre aceștia era Constantin Stere, basarabean trecut prin temnițele rusești și deportat în Siberia, ajuns apoi în Regatul României, unde a devenit rector al Universității din Iași și întemeietor al revistei *Viața Românească* – care afirma că drumul spre Alba Iulia pornește din Chișinău. El știa că țărani din Basarabia, care alcătuiau covârșitoarea majoritate a populației acesteia, nu au putut fi rusificați, că ei și-au păstrat limba și credința, obiceiurile și tradițiile și că au rămas moldoveni, adică români.

Istoria i-a dat dreptate. Din rândul acestor țărani s-au ridicat cei care au organizat mișcarea de Unire a Basarabiei cu România: Ion Inculeț, Pan Halippa, Ion Buzdugan, Daniel Ciugureanu, Ioan Pelivan, Anton Crihan ș.a. Mișcarea națională a pornit de jos, din rândul țăranilor îmbrăcați în haine militare, al fiilor de țărani deveniți preoți sau învățători. Aceștia au organizat congrese și consfătuiri în cadrul cărora s-au cerut desprinderea Basarabiei de Rusia și unirea cu România. Liderii politici au procedat cu înțelepciune: mai întâi, Sfatul Țării a decis autonomia Basarabiei și ulterior independența acesteia, pentru ca, la 27 martie 1918, să voteze Unirea cu Patria-Mamă.

Deși România se afla într-o situație gravă – două treimi din teritoriu era ocupat de Puterile Centrale, iar frontul deschis, ca urmare a ieșirii Rusiei din război în noiembrie 1917 și a necesității de a porni pe calea armistițiului și apoi a păcii separate impuse de

Puterile Centrale, guvernul prezidat de Ion I.C. Brătianu a dovedit curaj și un adevărat patriotism, dând curs solicitării Sfatului Țării de a-l ajuta la restabilirea ordinii și la respingerea bandelor bolșevice, care creaseră o stare de teroare și haos în Basarabia.

V.I. Lenin se pronunțase pentru dreptul popoarelor la autodeterminare până la despărțirea de statul existent, dar nu a recunoscut Unirea Basarabiei cu România și nici desprinderea altor teritorii de Rusia, susținând că libertatea divorțului nu înseamnă obligativitatea acestuia. După ce s-a semnat Tratatul de la Versailles, același lider a declarat că, atunci când slăbiciunea militară a statului sovietic va fi de domeniul trecutului, piatră de piatră nu va rămâne din acest tratat. Mai explicit, succesorul său, I.V. Stalin, aprecia că țării ruși au făcut multe lucruri rele, dar și unul bun: au creat un stat enorm, pe care bolșevicii trebuie să-l refacă pentru binele popoarelor respective. Ca urmare, aceste popoare, cu teritoriile lor, trebuiau anexate Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

Cu tot efortul depus de liderii politici români, inclusiv de Nicolae Titulescu, guvernul sovietic nu a recunoscut Unirea Basarabiei și a desfășurat o amplă activitate – mai ales prin intermediul Internaționalei Comuniste și al partidelor afiliate, inclusiv al Partidului Comunist din România – pentru „eliberarea” acesteia de sub „jugul” capitaliștilor și al moșierilor români.

Pe platforma revizuirii granițelor stabilită prin Tratatul de la Versailles, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) a colaborat cu Germania. Prin Pactul Ribbentrop–Molotov din 23 august 1939, cele două mari puteri și-au împărțit teritoriile cuprinse între Marea Baltică și Marea Neagră, Basarabia intrând în zona de „interes” a Kremlinului. În urma notelor ultimative din 26 și 27 iunie 1940, Uniunea Sovietică a ocupat Basarabia, precum și nordul Bucovinei, care au fost incluse în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească și în Republica Sovietică Socialistă Ucraineană.

Cele două teritorii au fost eliberate de armata română în iulie 1941, dar au fost reocupate de sovietici în martie 1944, de această

dată cu acordul Statelor Unite ale Americii și al Marii Britanii. Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944 prevedea că frontiera de stat între România și URSS era cea stabilită prin „convenția sovieto-română din 28 iunie 1940”. Apoi, prin Tratatul de pace din 10 februarie 1947, această frontieră era fixată în conformitate cu „acordul” sovieto-român din 28 iunie 1940 și cu „acordul” sovieto-cehoslovac din 29 iunie 1945. Liderii marilor democrații occidentale știau bine că Basarabia și nordul Bucovinei au fost ocupate de URSS în urma unor note ultimative și că nu a existat nicio convenție și niciun acord semnate de România.

Timp de 47 de ani, românii din cele două teritorii au fost supuși unui regim de deznaționalizare, limba oficială a devenit limba rusă, istoria națională a fost înlocuită cu istoria Rusiei și a URSS, iar Prutul a devenit o graniță strict supravegheată. Relațiile oficiale româno-sovietice au fost marcate de problema Basarabiei, regimul de la București îngăduind uneori, după 1964, publicarea unor lucrări de istorie în care Basarabia era prezentată ca teritoriu românesc ocupat de Rusia în 1812. S-a apelat la scrierile lui Karl Marx – clasic al teoriei comuniste –, după care se ghidau autoritățile sovietice, precum și cele române. De fiecare dată, sovieticii au reacționat extrem de prompt, acuzând conducerea de la București că ar urmări modificarea graniței dintre cele două state.

Cartea de față cuprinde studii temeinic documentate, ce aduc o contribuție substanțială la cunoașterea contextului în care s-a realizat Unirea Basarabiei cu România și a dificultăților înregistrate ca urmare a acțiunilor ostile ale bolșevicilor ruși și ale naționaliștilor ucraineni, la confirmarea internațională a Unirii, la evoluția relațiilor româno-sovietice, precum și la disputa politică și istoriografică sovieto-română privind istoria Basarabiei.

După prăbușirea URSS în 1991, când pe ruinele ei s-au reconstituit mai multe state naționale, Basarabia și nordul Bucovinei nu au revenit, așa cum era firesc, la Patria-Mamă. Nu au existat nici în România, nici în Basarabia și nici în nordul Bucovinei oameni

politici patrioți, curajoși și cu viziune istorică, dornici să-și asume răspunderea unei asemenea decizii, deși în 1991 situația era mult mai favorabilă comparativ cu cea din 1918. Guvernanții români nu au valorificat contextul istoric, ci au recunoscut oficial rapturile teritoriale sovietice.

La 27 august 1991, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească a devenit Republica Moldova, stat independent. România a recunoscut în aceeași zi Republica Moldova, stat cu care a stabilit relații diplomatice. Astfel, poate fără să-și dea seama, „democrații” de la București au anulat actul istoric de la 27 martie 1918, prin care Basarabia se unise cu România. Se cuvine precizat faptul că Republica Moldova nu este Basarabia istorică, deoarece sudul și nordul acesteia au rămas în Republica Sovietică Socialistă Ucraineană, devenită Republica Ucraina.

Nici Bucovina de Nord nu a cunoscut după 1991 o situație mai bună. La 2 iunie 1997, un alt regim „democratic” de la București a semnat Tratatul cu Ucraina, prin care recunoștea integritatea acesteia, ceea ce însemna negarea votului dat de Congresul General al Bucovinei la 28 noiembrie 1918 și recunoașterea oficială de către România a raptului sovietic din iunie 1940. Mai mult, prin același tratat, Insula Șerpilor, preluată de sovietici de la România în 1948, a fost cedată Ucrainei, deși această țară nu a stăpânit niciodată acest teritoriu.

Eforturile generației Unirii au fost spulberate de generația post-decembristă de politicieni. Ca urmare, Centenarul Unirii i-a găsit pe români dezbinați și chiar învrăjbiți. Să sperăm că vom avea parte de conducători capabili să vindece rănile istoriei.

IOAN SCURTU

ÎMPREJURĂRILE ISTORICE ALE UNIRII BASARABIEI CU ROMÂNIA

RADU ȘTEFAN VERGATTI¹

Tratative de pace

În zilele de început ale lui 1918, România se găsea într-o situație extrem de grea: o bună parte a teritoriului ei încă era ocupată de trupele Puterilor Centrale. Între Rusia și România, pe de o parte, și Puterile Centrale, pe de altă parte, ca o consecință a preluării conducerii politice de către bolșevici în Rusia – care semnase un acord de încetare a luptelor cu Imperiul German și Imperiul Austro-Ungar² –, la 26 noiembrie 1917³, la Focșani, s-a semnat armistițiul.⁴ În acele zile de sfârșit ale lui 1917, când și Imperiul Rus se găsea într-o situație grea, s-a ajuns la dezmembrarea acestui uriaș stat. La 20 martie 1917, guvernul provizoriu a dat ucazul prin care declara că toate popoarele Rusiei erau egale între ele,

¹ Profesor universitar, domeniu istorie, membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România

² A. Joffe, membru în comisia militară rusă la tratativele de pace de la Brest-Litovsk, către comisarii naționali sovietici, la 31 decembrie 1918, în fostele Arhive CC ale PCR, Colecția nr. 50, dosar nr. 477, f. 51–52, *apud* Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, v. și *Proceedings of the Brest-Litovsk Peace Conference. The Peace Negotiations Between Russia and Central Powers, 21 November, 1917–3 March, 1918*, Government Printing Office, Washington, 1918, I, p. 36. Lucrarea poartă mențiunea „secret – doar pentru uz oficial”.

³ Pentru perioada anterioară anului 1919, am hotărât să folosim doar datele pe stil vechi, renunțând la precizarea variantei pe stil nou (n. coord.)

⁴ Cf. *Texts of the Roumanian „Peace”*, Government Printing Office, Washington, 1918, p. 1; Mușat și Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, pp. 523–524

indiferent de religie, neam și rasă.⁵ După cucerirea puterii de către bolșevici (24 octombrie 1917), V.I. Ulianov (Lenin) a promulgat Decretul asupra drepturilor popoarelor din Rusia (2 noiembrie 1917), cu aceleași idei ca actul semnat de guvernul provizoriu.⁶ Astfel, aparent, se încerca rezolvarea chestiunii naționale, o problemă majoră pentru uriașul fost Imperiu Rus, care cuprindea o șesime din suprafața globului și număra circa 170 de milioane de locuitori. Cum țării practicaseră un colonialism aparte, căci ali-peau statului lor toate teritoriile nou cucerite din jur, în imperiu exista o permanentă mișcare de eliberare etnică.

Am folosit termenul de mișcare etnică și stat etnic, deoarece termenul de națiune este o creație a politologilor, sociologilor și filosofilor din secolul al XIX-lea. Până în momentul de față nu s-a putut ajunge la o definiție general acceptată pentru națiunile moderne. În orice caz, este o mare deosebire față de cuvântul *natio*, întrebuițat în Evul Mediu și în Antichitate cu o altă semnificație.

Un „testament“ imperativ

În situația de teritoriu vecin ocupat abuziv de Imperiul Rus s-a găsit și Basarabia în anul 1812. Făcând *l'histoire à rebours*, se ajunge la testamentul lui Petru cel Mare (sau la planul acestuia).⁷

⁵ Cf. ucazul din 20 martie 1917, în *Sbornik ukazovo i postanovlenii Vremenovo Pravitelstva*, I, Petrograd, 1917, pp. 46–49

⁶ Cf. Declarația *Prav narodov Rosii*, 2/15 noiembrie 1917, în *Decretii sovetskoii vlasti*, tom I, Moskva, 1957, pp. 39, 40–41. În *Istoria U.R.S.S. Epoca Socialismului (1917–1957)*, Editura Politică, București, 1958, p. 79

⁷ Cf. Boris Mouravieff, *Le Testament de Pierre le Grand, légende et réalité*, Éditions de la Baconnière, Neuchâtel, 1949, passim; Simone Blanc, *Histoire d'une phobie: le Testament de Pierre le Grand*, în „Cahiers du monde russe et soviétique“, vol. 9/1968, nr. 3–4, pp. 265–293; Paul Cernovodeanu, *Contribuții de istorie românească și universală*, Editura Dorul, Aalborg, 2002, pp. 264–265; R.Șt. Vergatti, *Sfânta Alianță. Un model istorico-juridic pentru o uniune europeană*, Ed. Enciclopedică, București, 2004, p. 61; idem, *Din relațiile domnului Constantin Brâncoveanu cu țarul Petru I cel Mare*, în *Brâncovenești. Sfinții martiri Brâncoveni. Culegere de studii*, Ed. Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2014, pp. 95–130

Este mai puțin important dacă a existat sau nu acest testament. Ceea ce interesează istoria este că truda conducătorilor Posolski Prikaz – Artemon Serghievici Matveev, Fiodor Alekseevici Golovin, contele Gavril Ivanovici Golovkin – a fost orientată către transformarea Rusiei din putere terestră în putere universală.

Prima încercare a făcut-o în această direcție Artemon Serghievici Matveev, care, între anii 1675 și 1678, l-a trimis pe spătarul Nicolae Milescu spre China. Rapoartele acestuia au arătat Kremlinului că nu era rentabilă o orientare către Răsărit.⁸ Ceilalți doi conducători ai Posolski Prikaz, Golovin și Golovkin, au orientat extinderea Imperiului Rus către Apus. Țarul Petru I (1682–1725) i-a ascultat. Între 1701 și 1721, a dus Războiul Nordic. În anul 1721, prin Tratatul de la pace de la Nystad, Petru cel Mare a îndepărtat supremația Regatului Suediei din Marea Baltică. Astfel, a deschis o fereastră către Europa Apuseană.

Una dintre urmașele lui Petru cel Mare, țarina Ecaterina a II-a (1762–1796), i-a continuat planul de extindere către Occident. Ideea ei esențială a fost orientarea către sud-estul Europei, cucerirea Istanbulului și, pornind de acolo, dominarea întregului Levant și apoi a Ponantului. Ea s-a folosit de oameni capabili. A fost meritul acestei femei din familia princiară germană Anhalt-Zerbst, Romanovă prin căsătorie, să utilizeze aristocrați ruși de înaltă calitate, așa cum au fost cneazul Orlov, cneazul Potemkin, generalul Rumianțev, generalul Suvorov, amiralul Ușakov etc.⁹ Acțiunile ei au avut succes. Între anii 1768 și 1774, țarina a participat la prima împărțire a Poloniei.¹⁰ Ca urmare, Ecaterina a II-a s-a orientat și către sud-estul Europei, unde a declanșat

⁸ Cf. R.Șt. Vergatti, *Nicolae spătarul Milescu. Viața, călătoriile, opera*, Editura Paideia, București, p. 207 și urm.

⁹ Cf. Henri Troyat, *Ecaterina cea Mare*, Editura Humanitas, București, 1992, passim; *Ecaterina cea Mare. Memoriile țarinei care a schimbat lumea*, trad. Anca Irina Ionescu, Editura Herald, București, 2018, pp. 5–25

¹⁰ Cf. Herbert H. Kaplan, *The First Partition of Poland*, Columbia University Press, 1962, passim

un nou război cu Sublima Poartă. În 1774, a încheiat Pacea de la Kuciuk-Kainargi, prin care au apărut perspectivele intrării Rusiei în Marea Neagră și ale controlului asupra gurilor Dunării. Apoi, în 1782, folosind cu abilitate inteligența cneazului Potemkin, l-a atras de partea sa pe hanul Crimeei, tătarul Ghirai, nemulțumit de suzeranitatea Sublimei Porți, ceea ce a avut ca rezultat integrarea Crimeei în Imperiul Rus. În urma altui război, desfășurat între anii 1787 și 1792, între Imperiul Habsburgic și Imperiul Rus, pe de o parte, și Sublima Poartă, pe de altă parte, s-a ajuns la două păci: 1) 24 iulie 1791: Pacea de la Șiștov, prin care Viena a cedat otomanilor Belgradul și o parte din celelalte posesiuni din sud-estul Europei. A păstrat însă Banatul de Munte, cu cetățile de la Orșova și Mehadia¹¹; 2) 29 decembrie 1791: Pacea de la Iași, prin care Sublima Poartă a cedat Rusiei mica cetate Oceakov și teritoriul ucrainean până la Nistru. În consecință, hotarul dintre Imperiul Rus și Sublima Poartă s-a stabilit pe fluviul Nistru, care, practic, era granița de răsărit a Principatului Moldovei. Acesta din urmă avea statut juridic de principat autonom sub suzeranitatea Sublimei Porți.

Îndeplinirea planului cneazului Kutuzov

În urma celor două păci, țarina își atinsese scopul, înaintând către sud-estul Europei și către Istanbul. În 1794, a trecut la construirea orașului-port Odessa, capitala de vară a țărilor. Nu a reușit să-și ducă planurile mai departe, deoarece a murit în 1796. Fiul ei, Pavel (1796–1801), germanofil convins, nu a continuat politica externă și ideile mamei sale. În schimb, urmașul acestuia, țarul

¹¹ Tratatul de pace de la Șiștov (în *Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*, vol. VII, 1750–1818, publicat de I. Slavici, București, 1876, pp. 523–529; în continuare, *Hurmuzaki*) a fost dublat de un memoriu al boierilor din Principatele Dunărene, care solicitau ca granița dintre Sublima Poartă și principate să fie fixată pe talvegul Dunării, ca țărilor lor să aibă la conducere doar domni pământeni și să li se acorde libertatea negoțului cu vite și produse agricole, autonomie și protecția Rusiei și Imperiului Habsburgic.

Aleksandru I (1801–1825) a avut meritul de a merge pe linia trasată de bunica sa, Ecaterina a II-a cea Mare. În 1802, la Akkerman, el a încheiat o convenție cu Sublima Poartă prin care se stabilea, printre altele, că domniile din Principatele Dunărene puteau fi schimbați numai cu acordul comun al celor două Mari Puteri. În 1806, Sublima Poartă nu a respectat această prevedere și a încercat să-l înlocuiască pe domnul fanariot rusofil Constantin Ipsilanti cu domnul Alexandru Suțu (Țara Românească). Rusia a protestat. Imediat Sublima Poartă a revenit la vechiul domn, Constantin Ipsilanti. Țarul nu a ținut seama de această situație (care era doar un pretext, de altfel) și a declanșat un nou război împotriva Sublimei Porți. În acest război, Principatele Dunărene au fost ocupate de armata rusă. Ca urmare, comandanții forțelor militare rusești au fost și guvernatori ai Principatelor Dunărene. Penultimul dintre ei a fost generalul Mihail Ilarionovici Kutuzov (1811–1812). În timpul guvernării sale, s-a accentuat jefuirea populației românești. Spre exemplu, s-a ordonat generalului Zass, printre altele, să comande săparea unui șanț larg și adânc în jurul orașului Craiova pentru apărarea acestuia. Pentru executarea lucrărilor, locuitorii Olteniei, noaptea, pe vreme de iarnă, erau siliți să doarmă în biserici sau în curțile acestora. Erau obligați să muncească sub pază strictă, flămânzi, uzi, fără să se poată încălzi la foc.¹² Bunurile din casele locuitorilor erau luate abuziv de soldați, iar populația fugea peste Dunăre, deoarece țărilor de la nordul fluviului fuseseră „devastate cu o rară barbarie”¹³. Generalul baron Andrei Pavlovici Zass a dublat suma percepută drept vamă mărfurilor care circulau între Transilvania și Sublima Poartă prin Țara Românească. Jumătate din această sumă, circa 100 000 de ducați anual, era reținută de generalul Zass și oamenii

¹² Cf. Dionisie Eclesiarhul, *Hronograf (1764–1815)*, publicat de D. Bălașa, N. Stoicescu, București, 1987, p. 107

¹³ Relatarea consulului francez Ledoux, în *Hurmuzaki*, Supliment 1/2, 1781–1814, publicat de A. Odobescu, București, 1885, doc. nr. DCCCXXIII, p. 630

săi.¹⁴ Toate plângerile adresate de locuitorii Țării Românești lui Kutuzov, comandantul suprem al armatei ruse, au rămas fără rezultat. Generalul rus răspundea cinic: „Le voi lăsa [românilor, n.a.] ochii ca să plângă“¹⁵.

Generalul Kutuzov i-a scris lui Nikolai Petrovici Rumianțev, fiul fostului său comandant, care conducea atunci Consiliul de Stat și era cancelar al imperiului și ministru de externe, că nu se poate fixa noua graniță a Imperiului Rus pe talvegul Dunării. El a precizat că porțiunea ce poate fi luată de la Sublima Poartă și ușor apărată este cea cuprinsă între Nistru, Prut și Dunăre, adică ceea ce numim azi Basarabia. A arătat că, după informațiile lui, Sublima Poartă va ceda ușor acest teritoriu. În același timp, țarul putea fi mulțumit că a câștigat o bucățică de teren prin care controla navigația prin gurile Dunării.¹⁶ Contele Rumianțev, care conducea politica externă a Imperiului Rus și avea mare influență asupra țarului Aleksandru I, s-a arătat de acord cu propunerea generalului Kutuzov. Cu toate acestea, țarul a decis înlocuirea generalului Kutuzov cu amiralul Pavel Vasilevici Ciceagov. În consecință, generalul Kutuzov, ajutat de omul politic balcanic Manuc bei Mirzaiani, a grăbit semnarea preambulelor tratatului de pace cu Sublima Poartă, parafat la 5 mai 1812. A doua zi, când amiralul Ciceagov – înlocuitorul său – a sosit în București, n-a mai avut ce face: condițiile păcii deja erau stabilite. La 16 mai 1812, la București, în palatul lui Manuc bei Mirzaiani, s-a semnat formal tratatul de pace dintre beligeranți. Sublima Poartă a cedat Imperiului Rus Basarabia, deși prin prevederile din dreptul internațional n-ar fi avut dreptul s-o facă, deoarece Principatul Moldovei era un stat autonom sub suzeranitatea Sublimei Porți. Din acel moment, partea de răsărit a Principatului

¹⁴ Cf. *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*. Serie nouă. Volumul I (1801–1821), Editura Academiei, București, 2004, p. 350

¹⁵ *Idem*, vol. I (1801–1821), p. 537, n. 5

¹⁶ Cf. Leon Casso, *Rusia și basinul dunărean*, traducere în română și studiu introductiv Șt.Gr. Berechet, Tipografia Alexandru A. Terek, Iași, 1940, pp. 138–139

Moldovei a fost integrată în Imperiul Rus sub numele de Basarabia. Ea a devenit gubernie rusească, iar granița dintre cele două imperii a fost mutată de pe talvegul fluviului Nistru pe talvegul râului Prut, mai aproape de Sublima Poartă.

O nouă provincie a Imperiului Rus

Imperiul Rus a realizat că, spre deosebire de înaintarea sa până la Nistru, unde găsisese un teritoriu cu populație slavă sau slab populat, în Basarabia a găsit o populație latină și creștină, românească, de confesiune ortodoxă. Aici, în teritoriul dintre Prut și Nistru, este o deosebire față de populația existentă în zona Mării Baltice, în Polonia și în statele baltice. Acolo, populația era de altă confesiune, aparținea Bisericii Catolice. Ca atare, înaintarea și duritatea trupelor țariste în Polonia au fost justificate și prin lupta religioasă cu care era îmbrăcată acțiunea politică de expansiune a țarismului. În aceste regiuni, țarii ortodocși Aleksandru I, fratele său, Nicolae I (1825–1855) și fiul acestuia, Aleksandru al II-lea (1855–1881), au acționat împotriva catolicilor, dar mai ales contra evreilor.¹⁷ În schimb, aici era o situație inedită: Imperiul Rus cetropea un teritoriu creștin ortodox. Guvernării de la Sankt-Petersburg au înțeles situația nou creată. Ca urmare, au emis un ucuz prin care au permis aplicarea legii optanților – pe timp de un an. La 2 august 1812, țarul Aleksandru I a permis utilizarea limbii române de către autorități în Basarabia, oficierea slujbelor religioase în limba română, păstrarea legăturilor de familie cu cei rămași în Principatul Moldovei. Primul guvernator al provinciei anexate de Sankt-Petersburg a fost, între 7 august 1812 și 17 iulie 1813, boierul moldovean rusofil Scarlat Sturdza. El făcea parte din grupul de mari posesori de moșii – Sturdza, Balș, Krupenski etc. – aflați în bune raporturi cu rușii. La 6 aprilie 1817 s-a votat un nou statut de largă autonomie pentru Basarabia. Autorul acestui act a fost Alexandru Sturdza, fiul

¹⁷ Cf. Leon Poliakov, *Histoire de l'antisémitisme*, Tome 2, „L'Age de la science“, Calman-Levy, Paris, 1981, pp. 309–310